

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ISLOM KARIMOV NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI**

“Tasdiqlayman”

**Islom Karimov nomidagi
Toshkent davlat texnika
universiteti rektori**

S.M. Furabdjanov

« ____ » _____ 2025-y.

“Kelishildi”

**O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va
innovatsiyalar vazirligi**

« ____ » _____ 2025-y.

**IJODIY (KASBIY) IMTIHONLAR
DASTURI VA BAHOLASH MEZONI**

“Qalamtasvir”, “Grafik kompozitsiya” fanlari

60210400 – “Dizayn: sanoat dizayni”

(kunduzgi) ta’lim yo‘nalishi uchun

Toshkent – 2025

Dastur Toshkent davlat texnika universiteti ilmiy-uslubiy kengashida ko'rib chiqilgan va ma'qullangan (2025-yil " 28 " may, 9 - sonli majlis bayoni)

Tuzuvchilar:

Dmitriyeva I.V.

Toshkent davlat texnika universiteti,
"Sanoat dizayni" kafedrası mudiri, professor.

Kambarova O.S.

Toshkent davlat texnika universiteti, "Sanoat dizayni"
kafedrası dotsenti

Taqrizchilar:

Borodina M.R.

Toshkent arxitektura va qurilish instituti,
"Landshaft va interyer dizayni" kafedrası professori

Ilxomov I.S.

Toshkent davlat texnika universiteti,
"Sanoat dizayni" kafedrası dotsenti

Kirish

Ushbu imtihon dasturi 60210400 – Dizayn: sanoat dizayni ta'lim yo'nalishi bo'yicha ijodiy (maxsus) imtihonga kiradigan abituriyentlarning amaliy ko'nikmalarini aniqlashga mo'ljallangan.

60210400 – Dizayn: sanoat dizayni yo'nalishi ijodiy (professional) imtihon: «Qalamtasvir» va «Grafik kompozitsiya» fanlaridan olinadi.

1. Imtihon karantin qoidalariga qat'iy rioya qilgan holda maxsus jihozlangan xonada (yoki ochiq joyda) o'tkaziladi.
2. Abituriyentning harorati imtihon boshida tekshiriladi.
3. Imtihon dezinfektsiya qilingan sinfda (yoki ochiq joyda) o'tkaziladi.
4. Abituriyentlar niqob va bir martalik tibbiy qo'lqop kiyishlari shart.
5. Auditoriya (yoki ochiq joyda)da abituriyentlar bir-biridan kamida 2 metr masofada joylashtiriladi (dastlab abituriyent raqamni oladi va shu raqam bilan stolga yaqinlashadi).
6. Abituriyentga imtihon topshirish uchun imtihon komissiyasining muhri bosilgan varaq (A2, A3) beriladi. Har bir abituriyentga imtihon varaqasi beriladi.
7. Imtihonda qatnashishga imtihon varaqasi va pasport asosida ruxsat beriladi. Imtihonga ruxsatsiz shaxslar kiritilmaydi.
8. Vazifalarni belgilash, imtihon topshiruvchi tomonidan ish jadvalini tushuntirish, sarlavha varag'ini to'ldirish, imtihon uchun ajratilgan umumiy vaqtga kiritilgan.
9. Har bir guruhda abituriyentlar tanlangan chiptalar asosida topshiriqlarni bajaradilar.
10. Zarur bo'lganda, buzilgan qog'ozni ariza beruvchining iltimosiga binoan almashtirish mumkin, bu holda asl qog'oz yo'q qilinadi. Shuningdek, yangi varaqda shtamp bo'lishi kerak. Qog'ozni o'zgartirganda, topshiriq uchun ajratilgan vaqtni qo'shmaslik uchun ariza beruvchiga oldindan xabar beriladi.
11. Abituriyentlarga o'z ishlarini imzolash, nishonlash yoki suratga olish qat'iyan man etiladi.
12. Tugallangan ish imtihon (tanlov) komissiyasiga o'tkaziladi. Shifrlangandan so'ng, ular tasdiqlangan baholash mezonlariga muvofiq ball tizimida baholanadi. Baholar, shuningdek, so'zlar bilan yoziladi va bu ish bajarilgan qog'oz tomonida bo'lishi kerak.
13. Baholar imtihon varaqasiga va imtihon bayonnomasiga ko'chiriladi. Imtihon natijalari 1-3 ish kuni ichida universitetning rasmiy veb-saytida e'lon qilinadi.
14. Baholangan ishlar apellyatsiya uchun tanlov komissiyasida qoladi (abituriyentlarga qaytarib berilmaydi).
15. Abituriyentlar universitet tomonidan belgilangan sanitariya-gigiyena qoidalariga so'zsiz rioya qilishlari shart. Abituriyent tomonidan ushbu qoidalariga rioya qilmaslik imtihon tartibini buzganlik deb hisoblanadi va fan bo'yicha imtihon komissiyasi raisi va komissiya a'zosi dalolatnoma tuzadi va ular chiqarib yuboriladi.

Imtihon ballari quyidagicha taqsimlanadi:

Jami ball	Jumladan:	
	«Qalamtasvir» fanidan	«Grafik kompozitsiya» fanidan
156,0	93,0	63,0

60210400 – Dizayn: sanoat dizayni
ta'lim yo'nalishiga kiruvchi abituriyentlar uchun:
QALAMTASVIR fani bo'yicha kirish (ijodiy) imtihon
DASTURI

Imtihon abituriyentlarning gipsli modelni (klassik haykal boshini) naturadan chizma asboblari va ko'rgazmali materiallarni qo'llamagan holda faqat qalamda bajarishi shaklida o'tkaziladi.

Qalamtasvir A2 formatidagi qog'ozda **360 daqiqa** davomida bajariladi.

Ijodiy imtihon tugagandan so'ng, har bir abituriyentning ishi maxsus ishlab chiqilgan va tasdiqlangan baholash mezonlari asosida maksimal **93,0 ballik** tizimda baholanadi.

Imtihonda har bir abituriyent quyidagi zarur vositalarga ega bo'lishi kerak:

- A2 qog'oz;
- TM, M, 2M, ZM (NV, F, V, 2V, ZV) kabi uchi o'tkirlangan grafit qalamlarga;
- knopkalar;
- qalam ochish uchun lezviya yoki maket pichog'i;
- qalamni o'tkirlash uchun ingichka jilvir qog'oz.

Ariza beruvchida uning badiiy va grafik texnik qobiliyatiga qarab boshqa vositalar bo'lishi mumkin, ammo quyidagilarga yo'l qo'yilmaydi:

- qog'oz qatlamlariga singib ketgan va o'tkir hidga ega bo'lgan "doimiy" tipdagi markerlardan foydalanish.

Kirish imtixonini o'tkazishdan maqsad – abituriyentning quyidagi bilimlarini va qobiliyatini aniqlashdan iborat:

- shakllarni tahliliy idrok qilish va anglash qobiliyati;
- fazoviy va konstruktiv idrok etish mahorati;
- shaxsiy mualliflikdagi eskiz va badiiy grafika.

Vazifani bajarishda abituriyent quyidagilarni bilishi kerak:

- qog'oz yuzasiga tasvirni to'g'ri joylashtirish;
- tasvirlanadigan ob'ekt nisbatlarini to'g'ri aniqlash va ularning hajmiy echimlarini ko'rsatib bera olish.

Abituriyent tomonidan ijodiy imtihonda "Qalamtasvir" fanidan bajarilgan amaliy ishlar quyidagi mezonlarga muvofiq baholanadi:

№	Mezonlar	Ajratilgan ball
1	Tasvirni qog'oz formatiga to'g'ri joylashtirish (tasvir o'lchami maqbul tarzda tanlanishi kerak)	28,6
a)	Tasvir qog'oz planshetga kompozitsion jihatdan to'g'ri joylashtirilgan;	28,6
v)	Qisman kompozitsion xatoga yo'l qo'yilgan;	20,6
s)	To'g'ri komponovkaning yo'qligi.	6,6
2	Hajm konstruksiyasi, uning fazoda joylashishi, qismlarining bir-biriga mutanosibligi va yaxlitlik xususiyatlarini chiqarib berganligi, shaklni hosil qilishni asosli tarzda tushunib etganligi	25,4
a)	Shakl va hajmlarning bir-biriga uyg'unligi;	25,4
v)	Hajm konstruksiyasida yaxlitlik xususiyatlarini chiqarib berganligi;	19,2
s)	Shakllarning yaxlit kompozitsion yechimga ega ekanligi.	8,2
3	Yorug' va soya nisbati qonuniyatlarini, fazoviy xususiyatni beradigan tusni tushunishi (to'qlik tusi darajasi shakl qismlarining yorug'lik manbasiga nisbatan fazoda qanday joylashganligiga bevosita bog'liqdir)	21,3
a)	Yorug' va soyaning tusi orqali to'liq ko'rsatib berilganligi;	21,3
v)	Yorug' va soyaning tusi qisman yoritib berilganligi;	7,9
4	Berilgan ishni grafik jihatdan mukammal, ishonchli tarzda, shakllarning kichik qismlarigacha chizish va umumlashtirish, shakllarni qabul qilishda yaxlitlikni ta'minlash	17,7
a)	Berilgan shakllarning kichik detallarga ajratilganligi;	17,7
v)	Umumiy ko'rinishda tasvirning yaxlitligi;	11,9
s)	Berilgan ishni grafik jihatdan mukammaligi.	6,8
	Jami	93,0

Ushbu talablarning barchasiga javob beradigan abituriyentlar maksimal 93,0 ballni olishi mumkin.

Qalamtasvirda bajarilayotgan klassik gipsli kalla haykali quyidagi talablarga javob berishi kerak:

1. Obrazning tashqi ko'rinishi, konstruksiyasi, plastikasi, o'zaro nisbati va fazoviy holatini to'g'ri berish;
2. Vatman qog'ozning ikki o'lchamli tekis yuzasida uch o'lchamli shakllar tasvirini o'lcham bo'yicha yaxlit tasvirlash bo'yicha o'zida tushunchaga ega bo'lishi;
3. Bir nuqtadan nur yordamida yoritilayotgan hajmni tasvir vositasida ishonchli tarzda ifoda eta olishi;
4. Grafik ishlash mahoratining kerakli darajasiga ega bo'lishi.

60210400 – Dizayn: sanoat dizayni
ta'lim yo'nalishiga kiruvchi abituriyentlar uchun:
GRAFIK KOMPOZITSIYA fani bo'yicha kirish (ijodiy) imtihon
DASTURI

Kirish imtihonining maqsadi: abituriyentning quyidagi bilim va qobiliyatlarini aniqlashdan iborat:

- mavzuni aks ettirish;
- shakllarni hissiy idrok etish, ifodali va mantiqiy fikrlash qobiliyati;
- fazoviy va konstruktiv fikrlash qobiliyatlari;
- asl tasvirni yaratish, g'oyani aks ettirish, tasavvurni namoyish etish qobiliyati;
- vizual tasvirga muvofiq ifoda vositalari va texnikasini tanlash qobiliyati;
- kompozitsiyaning xususiyatlarini hisobga olgan holda uyg'un kompozitsiyani yaratish.

Grafik kompozitsiya A3 formatidagi qog'ozda **180 daqiqa** davomida bajariladi.

Ijodiy imtihon tugagandan so'ng, har bir abituriyentning ishi maxsus ishlab chiqilgan va tasdiqlangan baholash mezonlari asosida maksimal **63,0 ballik** tizimda baholanadi.

Imtihonda har bir abituriyent quyidagi zarur vositalarga ega bo'lishi kerak:

- A3 qog'oz;
- har xil yumshoqlikdagi qalamlar, charxlangan;
- qalamlar (jel) - qalinligi 0,5 va 1,0 mm;
- yumshoq o'chirgichlar;
- qalamni charxlash uchun pichoq yoki skalpel.
- chizg'ich;
- sirkul.

Ariza beruvchida uning badiiy va grafik texnik qobiliyatiga qarab boshqa vositalar bo'lishi mumkin, ammo quyidagilarga yo'l qo'yilmaydi:

- qog'oz qatlamlariga singib ketgan va o'tkir hidga ega bo'lgan "doimiy" tipdagi markerlardan foydalanish.

Ijodiy kompozitsiya imtihonining mavzular ro'yxati:

O'xshatish mavzusi:

1. Bahor.
2. Yoz.
3. Kuz.
4. Qish.
5. Tong.
6. Zulmat
7. Kelajak shahri.
8. Sharqona naqshlar
9. Quvonch.

10. Qoʻrquv.
11. Ogʻriq.
12. Vaqt.
13. Suv osti dunyosi.
14. Koinot
15. Navroʻz

Grafik kompozitsiyani yaratish uchun har qanday usul bilan bogʻlanishi mumkin boʻlgan har qanday geometrik shakllardan foydalaniladi, yaʼni ular kesishishi, ustma-ust tushishi, shuningdek chiziqlar, konturlar va dogʻlardan foydalanishi mumkin.

Nuqta, chiziq, dogʻ - bularning barchasi grafik kompozitsiyani tashkil etish elementlari.

Obyektlarning haqiqiy shakllaridan va ularning alohida tafsilotlaridan (tabiat obyektlari va tirik mavjudotlar), yuz ifodalari, alomatlar, ramzlar, matnlardan foydalanish taqiqlanadi.

Abituriyent tomonidan ijodiy imtihonda "Grafik kompozitsiya" fanidan bajarilgan amaliy ishlar quyidagi mezonlarga muvofiq baholanadi:

№	Mezonlar	Ajratilgan ball
1	Kompozitsiya elementlarini tartibga solish:	20,6
a)	kompozitsiya elementlarini toʻgʻri joylashishi;	20,6
v)	kompozitsion elementlarning joylashishida qisman xatolik yuz berdi;	14,9
s)	kompozitsion elementlarning toʻgʻri joylashuvi yoʻqligi.	6,9
2	Kompozitsiyaning mavzusini aks ettirish, gʻoyaviy yechimi va ijodkorligi:	18,4
a)	mavzu toʻgʻri aks ettirilgan, gʻoyaviy echim ifoda etilgan, ijodiy yondashuv mavjud;	18,4
v)	tarkibi mavzuga mos keladi, lekin ijodkorlik yetishmaydi;	13,9
s)	ijodkorlik, kompozitsiyaning yetishmasligi.	5,9
3	Kompozitsiyaning uygʻunligi va yaxlitligi:	13,8
a)	lakonik, grafik, keraksiz va qarama-qarshi elementlarning yoʻqligi;	13,8
v)	kompozitsiyadagi elementlarning nisbati va nisbatlarini topishda jiddiy xatolar mavjud.	4,9
4	Ishning estetik sifati:	10,2
a)	oʻzaro muvofiqlikni, elementlarning yaxlitligini koʻrsatishga urinishlar qilingan;	10,2
v)	turli xil grafik uslublardan foydalanish;	6,9
s)	muallif asl uslub qonunlariga rioya qilmagan yoki ular buzilgan.	3,9
	Jami	63,0

Ushbu talablarning barchasiga javob beradigan abituriyentlar maksimal 63,0 ballni olishi mumkin.

APELLYATSIYA TARTIBI

Abituriyentlar kasbiy (ijodiy) imtihonlarning natijalariga ko'ra, natijalar e'lon qilingan kundan boshlab 24 soat ichida universitet qabul komissiyasining Apellyatsiya kengashiga murojaat qilishlari mumkin.

Arizalar faqat ularning baholari va ijodiy ishlari bilan bog'liq bo'lgan taqdirda qabul qilinadi, ammo boshqa abituriyentlarning ijodiy ishlari to'g'risida shikoyatlar qabul qilinmaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Boymetov B. Qalamtasvir. - Toshkent.: 2006 y. - 216 b.
2. Ilhomov I.S. Qalamtasvir va rangtasvir. O'quv qo'llanma. – Toshkent. 2021 y. -173 b.
3. Дмитриева И.В. Основы композиции и цветоведение. Учебник. – Ташкент: «Vneshinvestprom», 2023.- 208 с.
4. Abkerimov S.A. Rangshunoslik va kompozitsiya asoslari. O'quv qo'llanma. - Toshkent.: «Vneshinvestprom», 2023.- 236 b.
5. Timothy Samara. Design Elements, STIM Visual Communication. - New York, 2011. – 278 p.
6. Johannes Itten. The Elements of Color., Van Nostrand Reihold Company. - New York, Cincinnati Toronto London Melbourne, 2010. – 98 p.
7. Nazilov D.A., Dmitrieva I.V., Xadjibaeva N.X. Kompozitsiya asoslari. Darslik. - Toshkent: «Yangi asr ovlodi», 2009. – 79 b.
8. Голубева О.Л. Основы композиции. Учебник. -Ташкент: 2004. – 204 с.
9. Дагддиян К. Декоративная композиция. - «Феникс», 2010 – 186 с.
10. Эгамов О. Композиция. – Тошкент: “Санъат”, 2005. - 198 с.
11. Mirdavidova S. Qalamtasvir va rangtasvir asoslari. O'quv qo'llanma. - Toshkent, 2017 y.
12. Дмитриева И.В. Методические аспекты подготовки абитуриентов к творческому экзамену по композиции по направлению «Промышленный дизайн» // Наука, образование и культура. 2021. №3 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskie-aspekty-podgotovki-abiturientov-k-tvorcheskomu-ekzameni-po-kompozitsii-po-napravleniyu-promyshlenny-dizayn> .